

Պէտք է որ կանուխ փոխառեալ ըլլայ բառս, վասն զի՞ մանիկի Ժալ վրան առնվազ զարգաց է, ուստի եւ արթատին ը տառը տրամադրան է (disseminate)։ և տառին առնել ը տառն կրտսաւ է՝ ինչպէս նաեւ ի վրէն՝ ծելքն, դուի ուշէնք, հման նաեւ զուշուիք ։ Պուլերաւ էւն. Մուսունացը ցանկին մէջ: Նախ ։ տառն յայուրդ վանկին տառին համաձայնած է եւ յետյ մասսարդ կրտսաւ է ծանօթ ձայնական օրէքին համամատ: Անկանան կերպով ն մաւելցուին անձայն տառի մ'առնէն, երբ վերջնոյ կից է նայ տառ մը, կը գտնինք նաեւ ի վեճու՝ օրմանն էւ ի վաղ բնին՝ լածինքն ծօծ։ Եւետյ իշ տառապուրմն կրկն տարահատիով մը թէթեցած է:

13. Կուշ-ը. չալապարօն (Miklos. p. 75.) (Վարդ Հարանց, Գր. Մագանար. եւն.) Գրելու արտասանն վերաբերող ուշին փոխառեալ բառերը տես վարդ. Թիւ 14, 21:

14. Մեռն. (Վարդ Հար., Խոսրով.) Դղյան (Վարդան եւն.) մէլան.

15. Մեռնեյ եւ յամաֆ Գնէնեա, մոյշանչ, բնիկ եւ կուտաքան նշանառէթեամբ՝ հին եւ յամափ նեկորդ վանկին և ձայնաւորն համամայած է նախինթացին հետ ։ տառին առնեն մասկարդ ։ մը դրտիլը յառաջ եկած կ'երեւոյ մայշան բառն բառին համառելզուն. Այս բառ ալ փոխառեալ է և նական ձեռալ, զր Ո յառաջ կը բրեք իր երկորսական ձեւ ժունենիք: Բայց թէ տառնը իրարմէ բառենելու է՝ կը ցուցըն Մակաբէացոց գորոց այն տեղն՝ որ ի վկայութիւն բերուած է, ու ուր երկու բառերը քովկըն կը դանունին: Իսկ և տառը և տառէն յառաջ եկած է տարապայնութեամբ (dissimilation), ինչպէս որ համաձայնութեամբ (assimilation) յառաջ եկած է ուշբուն բառին մէջ՝ անձօծոն. — օս եւ ի վերջաւորութեան փոխառեալ սեալ վառ մէլը:

16. Պաւէ. եւ նուազկանն դիմիւն, ունաշ եւ ունաչիոն (Պաւէ. ԺԱ, 39. Վարդ Հարանց, Վարդան եւն.) (Lag. § 1889.) ։ ձայնաւորն կորսուած է ըստ ծանօթ ձայնական օրինաց:

17. Ալուկ. (Մարկ. Ժ. 9, 8 եւ 11. Մարկ. Զ. 25 եւ 28. Եղիշ. Մ. Խոր., Ալուկ) մէտ-ուլ (Վարդ. Փարա. եւ յեմիկը) շօւտէլա (du Canges II, 1899) լատիներէ սեւելէէն (Miklos. 125.) Ըստ ձայնական օրինաց կրտսաւ էր և ձայնաւորն, որ յետյ դիմականօրէն վերաբերուած է:

18. Սոսման. տայնօս (Մարկ. Է, 4 ։ Հետօնէ, Հին Առ. եւ յետնոց քովէ) ։ յ եւ ն տառերու մէջ մասծ ձայնաւորն տարահակէն մըն է, թէբեւս նախնաբար ո, այնպէս որ առաջնուն եւ երկորդ վանկական ձայնաւորըն իրենց աելը փոխած էն, ինչպէս հակառակ պատահած էր սոսման բառին մէջ:

19. Ալուկ, սեռ. ողէք. օնրիչէ (Դան. Գ, 5 եւն. Ամսնն Ե, 23. Թուղթն Մեծոսիքը, Գր. Նարեկ, Վարդան եւն.)

20. Ալուկ, ողէք-իւն. (Վարդ Հարանց, Եղիշէ, Ուկիր.) օգորչէ, կայ նաեւ իւնիւն (Lag. § 2296.) սկզբան կրինաբաղամյանը պարզեցվ՝ ինչպէս նաեւ հետեւեալ բառերուն մէջ՝ սովոն ։ Փալմէ,

ինչու ։ օշնուուս եւն, եւ բնիկ ինսուու բառն սիւնինք:

21. Տուն (Ճառընտ.) գուն (Ես. Ը, 1. Աթանաս.) Պատը (Վարդ Հար., Ճառընտ., Ցովչ. Կաթ. եւն.) տօմաց եւ որմարուն, տօմուսին երկորդ ձայնաւորն ինկած է՝ ինչպէս իւն ։ հօմից բառին մէջ այլ դ տառը Տունը քովէ կայ նաեւ դասմը:

22. Փէլու. քշօնից (Բ. Տիմ. Գ, 13, Վարդ Հար. Ներ. Լամբէ, եւն.) (Miklos. 87) որ դեռ ժորովդեան լեզուին մէջ մասցած է քահանապից եւ կրտսաւորց զգեստի մը նշանակութեամբ: Հոս ։ տառին կ փոխուին ինչպէս նաեւ նախութեամբ արանք մէջ օք ու ըլլալը մէկնելու է անշոշւշ անոնլ որ նախնաբարա յունական ձայնաւորցն երկար կը հնչուէին իրը ծ եւ օ, որով յետյ ծանօթ ձայնական օրինաց ենթալուուեցան:

23. Քարու. (Եր. Լ, 8. Ցովչ. Կաթ., Նաննոս, Փիլին, Ցովչ. Մանդակ.) Իուրու. (Ցովչ. Կայ տարբեր ընթերցուածն՝ +ուրու-.) շարտէց (Miklos. 92). Պարեկացոյ դարձած եւ կործածելուն նկամաման մը հայերէն մասնկով ուղղուած ուղական մը, եւ պայսէն ուղղուած է Ցովչ. Կիմմարեայ թարգմանին հօգըն փու. ի ուրուն (այլ ընթերց, ի +ուրին-.) վասն զի շնիք գուները ուրիշ յունարէն բառ մը հայցականի ձեռուլ փոխառեալ:

(Ըստ Առաջնական էլեմենտի)

ԲԱՆԱՍՏԵՂՑԱԿԱՆ

Խ Շ Գ Ե Բ Ի Գ

Անոնն եթերից աստղիկ լուսափայլ, նրբ դու տեսնում եւ մեր ոչուութին, ծրկապին կեսարի խաւածն ու մըռայլ, Անծո զոնիք նառան ու արին, Կըսմանում է այսեազըլ փայուն Մարում է եւ եթի Թափիծ զառապին, Դու արտաւում եւ եւ լու աղօթին . . . Օ', նախածում եմ եւ ցու աղօթին . . .

ՀՀմինածին, 1891:

Ա. ԽՍՀԱԿԱՆԱՆ

Ց Ա Յ Ո Յ Ո Կ

Ի որ անոն տրոփէ սիրո իմ գառ աշխոյդ զգագմ անծին ցնթողական նոր իմ ոյժ Յափաստաւալ վիրով յասեղու մըրասամ Պանազարէւ զափնեաց յուրու անթառամ:

Հզոն նամակ շաղնալ ի հուր ցոտպան՝ Կապանան մէշ վեստնեալ հրուու մշամարծար Ուր զագամնաց այրեալ Կնդորու նախնաբար մաւաւանայ իրօտ զալս վէտ ի վէտ:

Սիրոս առուակմէն կարկարու բիւրենայ. Ուր ցու պատկիր նախնատիք պակերծի. Թէ փոթորիկ իսկ պատուն յատակ չինչ. Աշացս ի նոր պահեմ յաւէտ եւ անշինչ:

Գարուծ կենաց անա վթթօ ծաղկանոյ.
ի խոր ուղևոյ սահի մասնալ եւ նշով,
ու յիս ի ներքո չանամ տեղեւ մի անոն,
որ վերոյ ուսկուտերով հաջազզուն:

Թէ լինէ ես մի ողի հաշարոս
Զանմանթիւն տայի նս քո կանաց,
և անսահման փափառանաց համաձայն
Քեզմով ապրիլ, քեզմով չաշեւ յափտեսան:

Յունուար, 1893:

Տիրան Հ. Գասպարեան

Ա Յ Լ Ե Ր Ա Խ Ց Վ

Ն Ո Ր Ա Լ Ո Ւ Ք

Բազմապատկողնեան դիրագիւս փորձ մը:

Սովորաբար բազմապատկոլթեան ճշգութիւնն որոշելու համար բաժանումը կը գործածուի իրեւն փորձ: Սակայն մեծամեծ թուերու մէջ գժուարին աշխատութենէ զերծ չէ այս փորձը: Գերմանից դրամատանց եւ այլ հաստատութեանց մէջ ասոր տեղ կը գործածուի ամենադիրին միջոց մը: Երբ բազմապատկոլթիւնը լինայ՝ թէ բազմապատկին թէ բազմապատկեցն եւ թէ արդիւնքին թուերը պէտք է առանձին առանձին գումարել՝ բայց կողմակի ուղղութեամբ: Այսպէս օրինակի համար

Ա Բ Գ

$$235416 \times 327 = 76981032$$

Արդ կողմակի գումարելով՝ Ան գումարը կը լայ 21, Բի 12 եւ Գի 36: Այս թուերը քովկըով գնելով, ուստի 21, 12 եւ 36 կը գումարուին բայց դարձեալ կողմակի ուղղութեամբ, ուստի (Ա) $2 + 1 = 3$; (Բ) $1 + 2 = 3$; (Կ) $3 + 6 = 9$: Ուրեմն եթէ այս բազմապատկոլթեանց արդեանց այս վերջին գումարին (միանդամ) թիւը (հոյ 9) ոյն ելք միւ երկութիւն արդեանց (հոյ 3 $\times$ 3) հետ, ուստի 3 $\times$ 3 = 9, նշան է որ վերի մեծաթիւ բազմապատկոլթիւնն ալ ճիշդ է: Առանձք արիշ օրինակ մը.

Ա Բ Գ

$$732 \times 265 = 193980$$

Հոյ Ավ թուերը գումարելով ($7 + 3 + 2$) կ'ունենանք 12, Բ' 13, եւ Գ' 30. այս վերջին թուերս նորէն գումարելով նոյն ոճով կ'ունենակ Ա' 3, Բ' 4 եւ Գ' 3: Արդ վերի օրինակին համեմատ պէտք ենք 3 եւ 4 բազմապատկել եւ արդիւնքը հաւասար ըլլալը էր Գին' (հոյ 3):

Իսկ արդ $3 \times 4 + 12$. ուստի իրանուամ թիւ մը, որուն թուերը պէտք ենք ուրեմն նորէն գումարել միեւնյան ոճով, ուստի $1 + 2$, եւ այս ասեն կը դանենք ուղղութեամբ 3 թիւը: Այս ոճով փորձի մէջ ամսնորդական կուտրակներն իրեւն թուեր ամբողջական թուեր նկատելու է:

Մ Յ Ն Բ Լ Ո Ւ Ք

Նորածին մննկաց աղումը:

Գերմանական թերթ մը կը գրէ հետեւեալը: “Անտարակոյս աղելը առաջն միջնու էր ապրանքն անվաս պահպանելու, որ առ հասարակ ամէն ժողովրդեան արդէն իսկ ի հնուց հետէ ճանով էր: Ծովը՝ յորում փուռթիւնն ու ապակնութիւնը գիւրաւ. մուռ չի գաներ, էր իրենց ուսուցիչը. եւ ասկէ է որ ի վաղոց աղին պահպանիչ եւ զօրացոցիչ զօրութիւն արուած է: Այս զօրութիւնը կը գործածէն մանկաց վրայ ալ երբ հազիւ թէ աշխարհի լցոն տեսած էր: Բայց յլլրեւելը առ հասարակ ընկածեալ սովորութիւն է նորածին մանուկն աշխարհը մէջ լուանալ կամ կարգաւորեալ աղել: “Զքեց զոով չուացին որպէս զի մաքրուիս, եւ ոչ ալ աղով շինքին մարդինդ, կ'երգէ եզեկիւէլ մարդարէն, եւ լրեւելիք մ'անշուշ գիտէ, թէ ինչ է ասոր նշանակութիւնը — մանկանց հոգաբարձութեան չափազանց անփութութիւն: — Հրեայք եւ ուրիշ արեւելեան ժողովուրդը այժմ մանուկն աղաջողով միայն լուանարվ գոհ կ'ըլլան, բայց աղելու հին սովորութիւնը գեր եւս ասս անդ կը գործադրուի: Երիւանին նահանգին Հայերը սոյն այս վաղելի սովորութիւնը ցայսօր կը գործադրեն: Նորածին մանկան մարմնին վերին մակերեւութիւն վրայ բարակ ծեծուած հասարակ աղ, կը ցանեն. մանուկն երկեք ժամ երկեամ նսեւ աւելի աղի մէջ մնալըն ետեւ ապք լցու մէջ կը լուացուի: Գանի մը գաւառաց մէջ Հայերն այս սովորութիւնը բարձած են, եւ անոր համար ալ իրենց դրացիներէն “անի Հայեր, կը կուռուի: Կաեւ դասական Յունաց սերունդք իրենց սոյն վրայ ալ կը ցանեն: Եթէ լուսաւորեալ մարք այս եղանակին գործադրութիւնը զանան կամ մերժեն, մանկաբարձք կը ծանուցանեն կանխաւ. որ եթէ նորածին մանկանդ վրայ ալ չեմ ցաներ, խեղճ եւ ամենայնի անսատակ կ'ըլլայ: Ի՞նչպէս կը դիմանան արգեցք այս գժնագի գործողութեան նորածին մանկունք: — Եթէ ալ ցանելը քիչ մը չափա-